

Uttale til jordbruksforhandlingene 2019

Møte om uttale jordbruksforhandlingene på Molde Fjordstuer 5. mars 2019

Sittende foran f. v.: Fylkesleder Oddvar Mikkelsen, Surnadal, styremedlem Petter Melchior, Norddal, styremedlem Vegard Smenes, Averøy, 1. vara Marte Halvorsen, Halså, styremedlem Odd Bjarne Bjørdal, Ørsta, rådgiver Rose Bergslid og organisasjonssjef Arnar Lyche,

Stående bak f. v.: Nestleder Gunnhild Overvoll, Stranda, Inge Martin Karlsvik, Eide (Landbruk Nordvest, styreleder), Per Eldar Nakken (Landbruksavd. M&R, observatør), Peder Asgeir Sylte, Eide (TYR M&R fylkesleder), Birgit Oline Kjerstad, Haram (TINE Eierutvalg/Rådsmedlem), Bente Bjerkeset Solenes, Gjemnes (Felleskjøpet Agri, distriktsrådsleder), Sivert Mausest, Surnadal (TYR M&R), Monica Frisvold Vågan, Rauma (M&R Bygdekvinnelag, fylkesleder), 2. vara Konrad Kongshaug, Averøy, Ronald Slemmen, Fræna (M&R Sau- og geit, fylkesleder) og Olav Håkon Ulfesnes, Aure (Nortura, konsernstyremedlem) (Foto: Arild Erlien).

Møre og Romsdal Bondelag mottok innspill til årets jordbruksforhandlinger fra 26 lokale Bondelag. Fylkestyret behandlet uttalen til jordbruksforhandlingene 2019 i styremøte **5. mars**. I forkant av styremøtet deltok 8 representanter fra regionale samvirke- og landbruksorganisasjoner med innspill til uttalen.

1. Oppsummering over de mest prioriterte tiltakene

Det er overproduksjon i mange produksjoner i landbruket og det er bare innenfor frukt- og grønntæringer, kornproduksjon og storfeproduksjon det fort-

satt er gode markedsmuligheter i det norske markedet. Landbrukets organisasjoner har kommet med sine innspill, og, slik Møre og Romsdal Bondelag ser det, har ikke organisasjonene lagt fram tilstrekkelige forslag til tiltak som forbedrer markedssituasjonen. Å gjenopprette markedsbalansen der det er overproduksjon må ha høyest prioritet i årets jordbruksforhandlinger. Vi ser også en fare for framtidig overproduksjon på storfekjøtt og ser det som viktig at det utvises forsiktighet med ytterligere stimulerende tiltak. All vekst i storfekjøttproduksjonen må skje i tråd med kanaliseringspolitikken.

Bondelagets Servicekontor AS

Postadresse: Fannestrandveien 63. 6415 Molde	Besøksadresse: Fannestrandveien 63. Molde	Telefon: 71 20 28 90	Mobil: 41 41 88 71	E-postadresse: More.romsdal@bondelaget.no
Møre og Romsdal Bondelag Bondelagets Servicekontor AS	Org.nr.: 939678670 Org.nr.: 985063001 MVA	Bankkonto: Bankkonto:	8101.05.12891	Internet: www.bondelaget.no/moreogromsdal

For å sikre rekruttering, og for å løfte inntektsmulighetene i næringen, må inntektsmålet være å redusere inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet. I produksjoner der det er overproduksjon må kostnadsutviklingen dekkes og inntektsutviklingen må være lik med andre grupper. Inntektsforskjellene mellom ulike produksjoner må også utjevnes. Hvis vi ikke får til en god avtale, bør vi heller ikke inngå avtale. Selv om regjeringen skulle legge mye penger på bordet, bør vi ikke inngå avtale dersom innretningen på budsjettmidlene ikke bevarer kanaliseringspolitikken. Bonden må kunne ha levelig inntekt av ett årsverk arbeid uansett produksjon.

Tydelig satsing på kanaliseringspolitikken og prioritering av distriktjordbruket må være avgjørende. Kornøkonomien er avgjørende for å klare å opprettholde kanaliseringspolitikken. Landbrukspolitikken må tilpasses lokale forhold og gjøre det lønnsomt å bruke lokalprodusert fôr framfor importerte råvarer, og da trenger vi mer budsjettmidler. Med nedgang i fôrproduksjonen, må vi stimulere til økt arealproduktivitet. Det vil gi rom for redusert kraftfôrimport og økt bruk av norske ressurser. Utviklingen i flere produksjoner viser at det fortsatt er behov for å prioritere vestlandsjordbruket både med struktur- og distriktvirkemidler.

2. Inntektsramme. Fordeling på pris og tilskudd

Våre prioriterte hovedsatsingsområder er:

- Markedsbalansering i alle produksjoner
- Styrking av strukturvirkemiddel i storfekjøtt- og saueproduksjon.
- Økning av storfekjøttproduksjon må kun skje utenfor kornområdene og der det er tilgjengelig spredeareal.
- Ei sterk satsing på velferdsordningene.
- Melk – investeringsmidler på små og mellomstore bruk til fornying av driftsapparatet.
- Økt stimulering av frukt- og bærproduksjon.

Markedsregulering

Med overskudd av så godt som alle husdyrprodukt og med sannsynlig 8-10 % overskudd også av melk i 2021 er det nå helt nødvendig å utvikle bedre verktøy i markedsreguleringen. Dette blir enda viktigere når en ser at kontraktene mellom leverandørene og butikkjedene skifter og store volum skal leveres fra andre aktører. Nortura har både leveringsplikt og mottaksplikt, og trenger verktøy for å holde kontrollen på totalmarkedet. Det må finnes regelverk som hindrer etablering av ny produksjonskapasitet når det er overskudd i markedet.

Det må settes et volumtak på import av kjøtt i perioder med administrativ tollnedsettelse. Auksjon på importkvoter på linje med korn må vurderes også på andre produkter.

Pris

Importvernet må styrkes. Selv om dette er påpekt gjentatte ganger, har det motsatte skjedd. Vi tåler ikke enda mer svekkelse i importvernet. Handlingsrommet som tollvernet gir må utnyttes. Målprisendringer må skje i samsvar med markedsregulator sine anbefalinger. For å kunne ta ut ønsket pris er balanse i markedene helt avgjørende. Det må ikke inngås handelsavtaler som innebærer økte importkvoter. Styrking av markedsbalanseringsordningene må prioriteres høyt.

Budsjettoverføringer

Budsjettmidler skal brukes til å utjevne driftsvansker som størrelse, område og produksjon. Utviklingen i produksjon og inntekter i vestlandslandbruket viser at det er nødvendig å øke bruken av budsjettmidler i disse distriktene.

Velferdsordningene må styrkes kraftig. Spesielt må ordningen i forbindelse med svangerskap og fødsel forbedres.

Beiting og kulturlandskapspleie kommer reiselivet til nytte og det burde derfor være mulig å hente budsjettmidler også fra andre departement. Det bør også diskuteres om aktører i andre næringer som har fordeler av landbrukets landskapspleie, bør være med å finansiere landbrukspolitikken. For eksempel passasjeravgift ved cruisebåtanløp.

Selv om løsdriftskravet er utsatt til 2034 er det fortsatt stort behov for å følge opp med en flerårig og forutsigbar investeringspakke for ombygging utenfor jordbruksavtalen.

Struktur

Det skal være gårdens og områdetets ressurser som skal legges til grunn for driftsomfanget. For å utvikle landbruket på Vestlandet må det bli inntektsøkning og målrettede investeringer på små og mellomstore bruk. Møre og Romsdal Bondelag mener det er riktig å styrke struktur differensieringen i husdyrtilskuddene. Det bør stilles krav til at arealgrunnlaget er i rimelig nærhet til driftssenteret. Styrking av beitetilskuddene vil bremse strukturutviklingen. Det kan vurderes om taket for husdyrtilskudd reduseres fra kr 560 000 til kr 400 000, og om kvotetaket skal reduseres til kapasiteten til en melkerobot, f.eks 600000 liter uten tilbakevirkende kraft.

Driftsvansker

Det er viktig å få plass et driftsvansketilskudd. Vi mener at et enkelt skiftetillegg kan være gjennomførbart. Et tilskudd til skifter under 5 daa kan være en annen løsning. Rapporten om driftsvansketilskudd gjør

kompliserte vurderinger for å finne helt rettferdige løsninger. Våre to forslag er ikke fullstendig rettferdige men vil bidra i riktig retning. Vi vil peke på at skifte-størrelse og utforming av areal samt avstand mellom skifter er utfordringer som møter mange vestlands-bønder og som ikke er godt nok ivaretatt gjennom andre ordninger.

Distrikt

Distriktstilskudd for melk, egg og kjøtt og de ulike frakttilskuddene er svært viktige. Distriktstilskuddet er målrettet ned på gardsnivå og med garantert distriktsvirkning og bør være et av de prioriterte tiltakene. Distriktstilskuddet er knyttet til faktisk levert produkt og kompenserer kostnadene etter mengde. Distriktstilskuddet imøtekommer derfor også de litt større brukene i forhold til kostnadene som følger med produksjonsomfanget. Dessuten har det ikke kostnadsdrivende effekt på leiejord slik som arealtilskudd.

Det er avgjørende med god lønnsomhet på små og mellomstore bruk som bruker de norske grovfôrressursene der de er.

3. Avlingskade

Vi ser store utfordringer med å bruke normtall for å beregne avlingskadeerstatning. Enkeltbønder har fått flere hundre tusen i avlingskade uten at avlingen har vært vesentlig redusert fordi de driver svært ekstensivt. Samtidig har de dyktigste agronomene med 750 føreheter i normalavling hatt 50 % avlingstap uten å kunne søke om avlingskadeerstatning.

I formålsparagrafen i forskrift om forvaltning av hjortevilt står det at *forvaltningen skal sikre bestandsstørrelser som fører til at hjortevilt ikke forårsaker uakseptable skader og ulemper på andre samfunnsinteresser*. Møre og Romsdal er et av fire fylke med stor hjortestamme som gjør til dels betydelig skade på avling. I Aure kommune som har svært stor hjortestamme viser undersøkelser gjort av Landbruk Nordvest at bøndene høster ei avling opp mot 30 % mindre enn snittet for fylket. Det er for enkeltbønder beregnet et avlingstap over 150 000 kroner ut fra normal pris på rundballer i distriktet. Det må skje endringer i hjorteviltforvaltninga slik at en kan få redusert stammen betydelig. Dette må på kort sikt skje gjennom dialog med fylkeskommune, kommuner og jaktvald, men på lenger sikt må en vurdere endringer i forvaltningsmodellen som gir den aktive bonde og skogbruker større innflytelse på jaktkvoter og felling. Uansett størrelse på hjortestammen vil enkeltbønder i område der hjorten samles kunne bli berørt av beiteskader. Vi ber derfor om at det i jordbruksforhandlingene blir innført ei ordning for beiteskadeerstatning. Denne kan gjelde beiteskader utført av hjortevilt, gås og villsvin.

4. Storfekjøtt - ammeku

Det er fortsatt rom for noe økning i storfekjøttproduksjon, både fra melkebesetninger og fra ammekuproduksjonen. De typiske grasdistriktene må fremdeles prioriteres, og det må et tydeligere strukturelement inn i tilskuddene i ammekuproduksjonen. Innfrakttilskuddet på slakt må økes i områdene med svakest produksjons- og inntektsutvikling. Tilskudd til avlsarbeid innen kjøttfe må økes betraktelig, spesielt for å avle fram dyr som utnytter grovfôr og beite godt.

Vi foreslår at pyramidetilskuddet for små og mellomstore melkebruk også innføres på ammeku. Bruk som har både melkeku og ammeku bør også få slik tilskudd. Hver bruksenhet kan bare få ett pyramidetilskudd.

Vi foreslår en økning i sats på driftstilskudd ammeku til 5000 pr ku for de første 25 i sone 5-7. For kyr over nr. 25 økes satsen til 4000. I øvrige soner heves satsen til 3500 for de første 25 og reduseres til 2500 for ku nr. 26-40. Taket for soner 5-7 heves fra 161280 til 185000. Også i sone 1-4 må driftstilskuddet differensieres over og under 25 kyr, og taket holdes uendret. Resultatet av dette vil bli en økt stimulans til å spre ammekuproduksjonen mer ut i distriktene og redusert stimulans til store besetninger i kornområdene. Det vil bli bedre økonomi i små besetninger som utnytter beiteressurser uten å legge beslag på kornjord.

Vi støtter TYR sitt forslag om beitetilskudd til ku med kalv. Vi foreslår videre at det generelle beitetilskuddet økes til kr 400 pr dyr og utmarksbeitetilskuddet til kr 750 pr dyr i hele landet og at krav om andel av fôr-opptak reduseres for å få generelt beitetilskudd til melkekyr, som omtalt tidligere.

Vi vil oppfordre om at det vurderes å innføre andre objektive kriterier for kvalitet i tillegg til EUROP klasse. Aktuelle kriterier for spisekvalitet kan være fettmarmering og skjæremotstand som er brukt en del som oppgjørskriterier i andre land.

Vi foreslår at det vurderes innført et driftstilskudd på kr 500 per dyr for rene oppfôrings-besetninger.

5. Sau/lam og kjekjøtt

Det må arbeides målrettet for å oppnå markedsbalanse.

Økonomien i saueholdet trenger et løft på tross av overproduksjon de siste årene. Veksten har kommet som resultat av at mye av økonomien nå ligger på leverte lam. Dersom vi skal løfte økonomien uten å stimulere økt produksjon må vi flytte penger fra lam-

meslakt til utmarksbeite og til vinterfôra dyr. Vi foreslår en økning på 100 kr for utmarksbeite og foreslår å øke kravet til beitetid på utmark til 8 uker. Det kan innføres en grense på at inntil 500 lam per besetning kan få lammeslakttilskudd. Fettgrensen senkes en klasse. Besetninger som har levert mer enn dette i gjennomsnitt for de siste 3 år får historisk leveranse som kvote for lammeslakttilskudd.

Vi foreslår også å gjeninnføre trappetrinnene i husdyrtilskuddene som før men korrigerert for at påsettlam er med dvs. 126, 252 og opp til 378 vinterfôra. Sauens rolle som landskapspleier må verdsettes høyere. Markedssituasjonen på lam tilsier liten/ingen prisøkning.

Forskning og tiltak som kan minske tap av beitedyr i utmarka må styrkes. Det er nødvendig med en streng forvaltning av rovviltbestandene. Tapene har gått betydelig ned og optimismen i sauenæringa har økt i prioriterte beiteområder der rovvilt blir tatt ut. I yngleområdene er utviklingen motsatt.

Oppfôring av kje kan være en stor ressurs. I dag gis det tilskudd på kr 300 til kje over 3,5 kg. Vi ønsker å øke tilskuddet til kr 500 per kje med vektgrense 5 kg.

6. Svinekjøtt

Første prioritet er å bevare og utvikle markedsreguleringsmulighetene. Ikke økt målpris. Viktig å forsterke økonomisk kompensasjon ved sanering og helsefremmende tiltak. Distriktstilskudd på gris er viktig for å styrke svinemiljøene i distriktet, og bør styrkes. Økt dyretallsstøtte for de første purkene og for de første slaktegrisene. Dette vil styrke svinenæringa i distriktene. Det er også viktig at innfrakttilskuddet på slakt i distriktene blir økt.

Det må gjennomføres tiltak mot engangspurkeproduksjon og for utkjøp av produksjonskapasitet.

7. Egg og kylling

Det er svært viktig at distriktstilskuddet på egg ikke blir ytterligere redusert. Eventuell vekst i eggproduksjonen må skje i distriktene.

Veksten i produksjon av egg, svin og kylling har i alt for stor grad skjedd i sentrale områder – Rogaland, Trøndelag og Østfold. Kanaliseringspolitikken må styrkes også for disse produksjonene. Det må innføres etableringskontroll for fjørfe.

8. Ku- og geitemelk

Det er avgjørende at jordbruksforhandlingene tar hensyn til sannsynlig framtidig markedsnedgang på melk når eksportstøtten på Jarlsberg fases ut. Vi ser i

t tillegg svikt i det innenlandske salget. I forbindelse med WTO-regelverk om utfasing av eksportstøtte så er det lovet kompensierende tiltak. Dette må på plass i løpet av de kommende to år. Vi stiller oss bak Tines forslag til melkepris. Videre foreslår at driftstilskudd til melkekyr økes med 20 000 kroner.

Hovedprioriteten er å sikre at kvoteordningen består over tid. Staten må innføre nye regler for de som legger ned melkeproduksjonen. Minimum 60 % statlig oppkjøp for videre salg til en fast pris, og resterende 40 % må selges privat. Kvoteleie bør opphøre. De som leier kvote har opsjon på kjøp av den statlige delen på 60 % til statens pris. Vi ber om at kvotetaket vurderes senket tilpasset kapasiteten på en robot, for eksempel 600 000 liter. Dette må ikke gis tilbakevirkende kraft.

Det er viktig at frigjorte midler i prisutjevningsordningen (PU) blir benyttet til å styrke konkurransekrafta til norsk melk. TINE ber om at avtalepartene endrer prisgrensa for generelle tollnedsettelse fra 5 prosent til 10 prosent, slik som for korn og kjøtt. Tollsatsene på smaksatt melk og volum-ost må heves.

For å kunne fortsette å levere melk, har alle geitebruk gjennomført sanering av buskapene sine. Dette kravet har ført til at mange har lagt ned produksjonen, og kvotene har blitt solgt/utleid. De geitebøndene som nå driver videre har derfor investert stort både i driftsbygg og kvoter for få kunne fortsette produksjonen. Investeringene baserer seg på lovnader fra Tine om produktutvikling og betaling for økt kvalitet på melka. Tine har derimot de siste par årene kuttet geitemelkprisen med flere titalls øre per liter. Sammen med stadig lavere forholdstall på melkekvotene utgjør dette en reduksjon i inntektsgrunnlaget på langt over 100 000 kroner for et middels geitebruk i Møre og Romsdal.

For å styrke geitenæringa foreslår vi økning i husdyrtilskuddet på kr 200 for de første 125 geitene, og økning i utmarksbeitetilskudd på kr 100 per geit.

9. Grønnsaker, frukt og bær

Det innføres et ekstra tillegg i distriktstilskuddet til jordbær til industri.

- Økonomien i industriproduksjonen av jordbær er under press og er forverret de siste årene. Behovet for industrijordbær er større enn produksjonen, og for å kunne svare på etterspørselen, må økonomien styrkes vesentlig. Norges Bondelag må kreve et ekstra tillegg i distriktstilskuddet på fem kroner per kilo for jordbær til industri.

Styring av distriktstilskuddet for sone 6–7 – bær og moreller må ha høyest prioritet.

- Distrikts- og arealtilskuddet er viktig for å jevne ut inntekter mellom ulike distrikt. Høye plukkekostnader har svekket økonomien i bærproduksjonene de siste åra – noe som særlig har berørt bringebærprodusentene. Distrikts- og arealtilskuddet i bærproduksjonene må heves vesentlig i sone 5–7 – opp til same nivå som frukt i sone 5.

Investering – tiltak for å tilpasse produksjonen til et endra klima og ny kunnskap

- Nye dyrkningsteknikker og teknologiske løsninger kommer til å øke investeringsbehovet for frukt- og bringebær i det bratte fjordlandskapet. Økte klimatiske utfordringer ved tørke og ikke minst ved for mye nedbør kommer til å forsterke behovet for investeringsmidler. Det er viktig å få kontroll på vatnet. Drenering, kontroll på bekkefar og deking vil ved økt nedbør være avgjørende for å sikre produksjonsareal

For å unngå resistens er det viktig å få inn nye plantevernmidler gjennom «minor use-ordningen». Finansiering av «minor use» må komme via dagens plantevernmidelavgift.

10. Korn og kraftfôr

Med bakgrunn i framlagte tall for arealbruken i kornområdene, er det viktig å stimulere kornøkonomien for å berge kanaliseringspolitikken. Markedssituasjonen gjør det krevende å øke prisen på husdyrprodukter. I forhandlingene bør det derfor prioriteres bruk av budsjettmidler til husdyrproduksjon og prispåslag på korn. Vi foreslår prisøkning på 20 øre per kg og økning av arealtilskuddene i trappetrinn. Sett i forhold til ordinær sats økes arealtilskuddet med kr 100 per dekar på bruk som har fra 0 til 400 dekar med korn. På bruk som har fra 400 til 800 dekar korn reduseres arealtilskuddet med kr 20 per dekar og på bruk som har over 800 dekar korn reduseres arealtilskuddet med kr 100. I tillegg foreslår vi et småskiftetillegg.

Prisøkning: Vi foreslår 5 øre i økt prisnedskrivning og innføring av toprioritet på kraftfôr som kompenserer prisøkningen for svin og fjørfe.

Fraktstøtteordningene for korn og kraftfôr må styrkes. Vi foreslår å innføre et nytt arealtilskudd – til olje- og proteinvekster. Dette må være så stort at det er lønnsomt på linje med korn.

11. Grovfôr og beite

Vi ønsker at større del av fôret til drøvtyggere skal være grovfôr. For å få dette til er det viktig at økono-

mien i husdyrproduksjonen er god. Det å dyrke godt grovfôr koster. Vi nevner drenering, ak på beitedrift, fornying av eng og ikke minst arbeidskraft. For å stimulere til økt avlingsnivå og kvalitet foreslår vi et gjenleggstilskudd. Skal vi utnytte norsk grovfôr og korn best mulig er det ikke fornuftig å øke ytelsen i melkeproduksjonen ytterligere.

Det er fortsatt behov for økning i beitetilskuddene.

Fôropptakskravet på 50 % beitegras ved tildeling av beitetilskudd må reduseres. Kravet kan virke mot sin hensikt. Det bør innføres graderte satser for ulik lengde på beitesesongen. For eksempel 50 % tilskudd ved 8 uker, 100 % for 12 uker og 120 % for 16 uker. Forslaget gjelder for vårt område, og kan være annerledes i andre deler av landet.

12. Andre produksjoner

Birøkt næringsnaeringa trenger å få økt produksjonstilskudd med kr 200 per kube slik at inntektene fra denne produksjonen kan nærme seg resten av landbruksnæringsnaeringa.

Vi vil ha økt satsing på skogsvegbygging – også enkle driftsveier.

Det er behov for midler til økt skogplanting og ungdomskopleie.

Økte midler til skogdrift i bratt terreng – taubanedrift.

13. Investeringer

Den totale potten for investeringsmidler må økes vesentlig. Det må målrettes mot:

- Små og mellomstore melkebruk
- Storfekjøttproduksjon i sone 5-7
- Investeringer med tanke på bedre utnyttelse av husdyrgjødsel.
- Investeringer i frukt og bærdyrking.
- Investeringer knyttet til lokalmat og reiseliv basert på gardens ressurser.

Investeringstilskudd er viktig for å få fornyet bygningsmassen på grunn av stort etterslep. Det er også investeringsbehov for å tilpasse nye krav til båsfjøs i 2024. Bruksutbygging må i større grad tilpasses driftsgrunnlaget i nærområdet.

Selv om løsdriftskravet ble utsatt må investeringspakke på plass snart. Investeringsfond må innføres, eventuelt med prioritering av miljø- og klimatiltak. Det er viktig at de fylkesvise tildelingene er så stor at maksrammene for tilskudd kan utnyttes. Tildelingskriteriene må gjøre det mulig å søke om investeringer uten å øke produksjonen.

Nofence er utviklet i Møre og Romsdal og er så langt mer kjent her enn i resten av landet. Flere kommuner og fylkesmannen har mottatt forespørsler om tilskudd til investering i Nofence-klaver.

Dette vil raskt komme også i andre fylke. Vi ber om at det i jordbruksforhandlingene blir tatt stilling til hvilke tilskudd som kan være egnet til slik investering og at retningslinjene blir tilpasset slik at Nofence faller inn under disse. For eksempel er et av kriteriene i SMIL at tilskudd ikke kan tildeles til investering i lett omsettbare gjenstander, og flere kommuner velger da å ikke tildele til Nofence.

Klavene ble i fjor utprøvd på storfe med godt resultat ved NMBU, og i år blir Nofence tatt i bruk på ca. 1500 storfe. For mange som med erfaring med utmarksbeite i fjorårets tørke vil Nofence være et egnet og bedre tiltak enn oppsetting av gjerde for å kunne holde oppe bruken av utmarka. Utleie av geiter til landskapspleie langs kraftlinjer og i andre område er og en form for landbruksdrift der Nofence vil være en avgjørende og nødvendig investering.

14. Velferdsordninger

Lokallagene har stort fokus på velferdsordningene. Øremerkede midler til ferie- og fritidsavløsning må videreføres. Taket må heves til kr 100 000. Satsene per dyr står uendret med unntak av ammeku. Den økes til kr 1400 per ku.

Det er i dag Norske Landbrukstjenester som garanterer for beredskapen ved sykdom hos bonden. Først og fremst gjennom landbruksvikarordningen, men og ved bruk av ordinære avløsere. I begge tilfeller er det nødvendig med et visst volum ferie og fritidsavløsning for å kunne tilby beredskap ved sykdom.

Landbruket må ha velferdsordninger som kan konkurrere med andre næringer. Det er spesielt viktig for å styrke rekrutteringen. Sykeavløsningen må dekke faktiske kostnader. Dagsatsen må heves til kr 2000. Nye brukere bør få halvt avløsertilskudd første driftsår, uten krav til dokumentasjon. Søknadsprosessen ved svangerskap og sykdom bør forenkles. Enten må NAV ta hele jobben, eller så må det legges helt over til kommune/fylke. Barsels-, fødsels- og sykeordningene må gjennomgås.

15. Økologisk landbruk

Den nasjonale produksjonen må dekke etterspørselen. Økning i produksjonen er viktig for å demme opp for import og for ta ut inntekspotensialet. For å øke både legitimiteten og produksjon må tilskudd i større grad stimulere produktivitet. Vestlandet har forutset-

ninger for å produsere en stor andel av frukt og grønt, samt kjøtt og melk, men skal vi øke økologisk produksjon, må staten være villig til å bruke midler på dette.

16. Dyrevelferd

Obligatoriske veterinærbesøk og målrettet rådgiving er beste tiltak for å sikre god dyrevelferd. Bondelaget må ta større eierskap til definisjoner av og krav til god dyrevelferd.

17. Klima

I klimadebatten må det være aksept for at biologiske prosesser nødvendigvis fører til et brutto utslipp av klimagasser. Dette må ikke få overskygge det faktum at bruk av fossilt karbon er hovedkilden til menneskeskapte klimaendringer. Global oppvarming skyldes ubalanse i karbonets og nitrogenets kretsløp. Klimatiltakene i landbruket må derfor stimulere til større utnyttelsesgrad av karbon og nitrogen i produksjonen siden det er helt avgjørende for landbrukets klimabelasting. All biologisk aktivitet gir CO₂-utslipp, men samtidig skjer det naturlige motreaksjoner som innebærer CO₂-binding.

Nøkkelen til om landbruket greier å redusere sine utslipp ligger hos bonden. Da må vi velge tiltak og løsninger som bonden er motivert til og i stand til å gjennomføre.

Vedtatte sannheter om myrdrinking og rødt kjøtt får feste seg på mangelfullt kunnskapsgrunnlag. Det er behov for nye og bedre beregningsmetoder. Det trengs mer kunnskap om effekten av ulike driftsmåter og forskning på omgraving av myr som dyrkningsmetode.

Vi foreslår et klimatilskudd på 50 % av kostnad til omgraving av allerede dyrket myr.

Drenering er et effektivt klimatiltak. Det må gis tilskudd på 50 prosent av godkjent kostnadsoverslag.

Tilskudd til mer effektiv og klimavennlig lagring og spredning av husdyrgjødsel er også et viktig tiltak. Dersom man skal få gjennomført målsettingen om at 30 % av husdyrgjødsel skal utnyttes til biogassproduksjon er det i vårt distrikt nødvendig både med tilskudd til frakt av gjødsel inn til anlegg og biorest ut, eller det må utvikles metoder som gir lønnsomhet i mindre anlegg. De store transportavstandene i våre distrikter vil i seg selv bli en klimabelasting.

Finansiering av biogassanlegg har vist seg å være krevende. Tilgang på risikokapital til etablering kan være et tema i forhandlingene. Vi vil peke på at som kost-

nadseffektivt klimatiltak er vi i tvil om en slik satsing på biogassproduksjon er god. Enklere tiltak som tak eller flytedekke over åpne lager vil kunne gi nesten samme effekt til lavere pris og i tillegg redusere mengde gjødsel som skal transporteres.

Det må legges bedre til rette for solcelleanlegg på gårdsbruk. Både investeringsmidler og regelverk for omsetning av overskuddsenergi.

18. Annet

Vi ber om at kriterier for tildeling av fylkesvise pottar for SMIL, drenering og RMP blir gjennomgått og revidert. Møre og Romsdal har, sammenlignet med andre fylker, små pottar.

Vi må også få inn ei ny ordning med tilskudd til nydyrking – 30 % av kostnad. Dette er nødvendig for å produsere nok grovfôr.

Skatt/avgifter/avskrivninger/fond

Hardere beskatning på kapitalinntekter innført i 2005 må fjernes fordi dette slår spesielt hardt ut for personlig næringsdrivende og i særdeleshet jordbruk. Det er nødvendig med forutsigbarhet og stabilitet i pensjonsspareordninger.

Salg av tilleggsjord til bruk i aktiv drift skal være fritatt for beskatning. Vi må få strengere priskontroll ved salg av landbrukseiendommer.

Det bør etableres en ordning med fondsavsetning til investeringer etter modell av skogbruket. Et slikt fond kan prioriteres til miljø- og klimatiltak.

Forskning og utvikling

Det må opprettes et nasjonalt nettverk for koordinering og brukerstyrt forskning for jordbruket etter modell av Grønn Forskning Midt-Norge. Det settes av en million i året i fem år i årets jordbruksforhandlinger.

I arbeidet med regional og nasjonal landbruksmelding i 2017 ble det avdekket et behov for oppdaterte kunnskaper om verdiskaping som kan brytes ned på regionalt og kommunalt nivå. Kloke beslutninger og strategiske veivalg er til enhver tid avhengig av oppdatert kunnskap.

I klimadebatten behøver vi økt kunnskap om effekter av ulike driftsmåter. Internasjonale modeller gir ofte uriktige beregninger under norske forhold. Både i forhold til myr dyrking og rødt kjøtt får vedtatte sannheter feste seg på mangelfullt kunnskapsgrunnlag. Det er behov for nye og bedre beregningsmetoder, kunnskap om hvordan ulike driftsmåter utnytter næringsstoffene og omgraving av myr som dyrkningsmetode.

Gjennom aktivt forskningsarbeid har mye ny kunnskap om alvold blitt avdekket de siste årene. Det er behov for å teste om nye medisiner virker over flere år. Det må prioriteres penger til å slutføre dette viktige arbeidet.

Landbruket må engasjere seg i forskning innen vår sektor. Norge kan også være et foregangsland innen teknologiutvikling både innen robotisering, lettere maskiner som fungerer i vått klima og bratt terreng, og ikke minst innen dyrehelse og dyreovervåking.

Etablering av kompetansesenter sau

Sauenæringa har store utfordringer på mange områder, og etter avvikling av alle statens forskningsstasjoner for sau er all rådgivning og veiledning overlatt til Nortura/Animalia, NSG, NLR. Når det gjelder kompetanse på videreutvikling av produkter og økt lokal verdiskaping er det ikke noe samla fagmiljø som kan bistå bøndene. På Tingvoll har NIBIO og NORSØK etter hvert etablert et sterkt fagmiljø når det gjelder sauenæringa, både innenfor dyrehelse og dyrevelferd, bruk av utmarksressursene, fôring og fôrdyrking, driftsbygninger og sensorteknologi. Det siste året har det også vært jobba mye med økt verdiskaping av ull, særlig den pigmenterte (og per nå verdiløse) ulla, sammen med aktører fra tekstilindustrien og andre næringsaktører.

På bakgrunn av flertallsmerkningen ved behandling av Statsbudsjettet, 4.4.6 Kap 1138, post 72 foreslår partene at det settes av midler til etablering av et «KOMPETANSESENTER SAU» som skal være et koordinerende og kunnskapsformidlende senter med grunnlag for forskning, næringsutvikling og rekruttering. Kompetansesenteret legges til Tingvoll, som et samarbeidsprosjekt mellom NORSØK og NIBIO og NSG, med NB og NBS som medlemmer i prosjektstyret. Sekretariatet legges til NORSØK. Som en start foreslås å sette av 2 millioner kroner per år for en prøveperiode på 3 år, og at partene utarbeider en plan for aktiviteten.

Diverse

Etablering av selskaper som skal omsette ideene til salgsprodukt er ofte svært krevende. Bedre tilgang på risikokapital for gründerne etter forskningsprosjekter og utviklingsarbeid er nødvendig.

Viktig at RÅK-ordningen videreføres.

Ett årsverk i landbruket er 1840 timer. Dette er begrundet i kort arbeidsveg. Landbruket stiller stadig sterkere krav om oppfølging. Bonden er ansvarlig for dyr og gård, både dag og natt, hverdag og helg. Det bør være ulempe nok til å sette timetallet for et årsverk til 1750 timer, likt andre arbeidstakere.